

7. O'Hara Ph.A. Policies and institutions for moderating deep recessions, debt crises and financial instabilities / Ph.A.O'Hara. *Panoeconomicus*. 2013. –V. 60. – Iss. 1. – P. 21.

8. Острая Т.Б. Институциональные преобразования в социальной сфере как условие экономического развития России. : автореф. дис. на соискание науч. степени. канд. : спец. 08.00.01. «Экономическая теория» / Т.Б. Острая. – Томск, 2006. – 22 с.

И. В. Литовченко

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ПРЕОБРАЗОВАНИЯ КАК ФАКТОР ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ОБЩЕСТВА

Статья посвящена социально-философскому исследованию особенностей институциональных преобразований как фактора функционирования общества. Показано, что институциональные преобразования являются важной составляющей процесса социально-экономического, политического и культурного развития общества, а также основой преодоления существенных деформаций, свойственных обществу в условиях трансформации. Проанализировано основные типы институциональных преобразований.

Ключевые слова: институционализация, социальный институт, институциональные преобразования, институциональная среда, эндогенные и экзогенные изменения, общество.

I. Lytovchenko

INSTITUTIONAL TRANSFORMATIONS AS A FACTOR OF FUNCTIONING OF SOCIETY

This article is devoted to the social and philosophical research of the features of institutional reforms as a factor in the functioning of society. It is shown that institutional changes are an important part of the process of socio-economic, political and cultural development of society and also the foundation for overcoming significant deformations inherent in the society under the conditions of transformation. The basic types of institutional transformations have been analyzed.

Key words: institutionalization, social institution, institutional transformation, institutional environment, endogenous and exogenous changes, society.

УДК 1.101.014

Т.А. Пода

ЗМІНА СИСТЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ПІД ВПЛИВОМ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

Національний авіаційний університет

Анотація. У статті автор здійснює аналіз впливу інформатизації на стан сучасних міжнародних відносин.

Ключові слова: система міжнародних відносин, влада, м'яка сила, інформація, інформаційні потоки.

Вступ

Сучасна система міжнародних відносин – це сукупність соціальних, економічних, політичних, культурних, наукових, дипломатичних та інших видів відносин, що мають перехідний стан, який зумовлений глобальною тенденцією становлення нового міжнародного співтовариства, яке включає в себе соціально-політичні процеси як на регіональному, так і на глобальному рівнях. До міжнародних відносин належать відносини як між державами, так і між іншими учасниками – суб'єктами міжнародного права, а також тими, хто не має такої суб'єктності. Це, в першу чергу, міжнародні урядові і неурядові організації, соціальні, економічні та політичні сили і організації, релігійні рухи тощо, що діють на світовій арені. Особливістю міжнародних відносин є відсутність централізованої влади, цілісної системи, яка б охоплювала всі явища міжнародного життя. У Короткому Оксфордському політичному словнику знаходимо таке визначення міжнародних відносин: «...це сукупність усіх взаємодій у межах міжнародної системи. Часто наголошують на відносинах між країнами, хоча інші колективні суб'єкти, як-от багатонаціональні корпорації, транснаціональні зацікавлені групи та міжнародні організації також відіграють важливу роль» [1, с. 408].

Важливим впливовим фактором сучасних міжнародних відносин є зростання темпів глобальної інформатизації, яка проникає в соціальний макрокосм планети та в індивідуальний мікркосм кожного. Знання, інформація, технології стають впливовими

економічними і політичними активами. Інформаційна революція змінює буття людини. Вона стискає час і простір, створює умови для швидкої передачі інформації, що дає можливість встановлювати контакт з будь якою частиною земної кулі, тим самим збільшуючи взаємозалежність учасників міжнародних відносин.

Метою даної статті є спроба з'ясувати, яким чином відбувається зміна системи міжнародних відносин під впливом інформатизації суспільства.

Аналіз досліджень і публікацій

Серед сучасних авторів, які досліджують інформаційне суспільство, можемо згадати Д. Белла, Ж. Бодріяра, М. Постера, М. Кастельса, Е. Гідденса, Д. Харві, Г. Шиллера тощо, а також напрацювання вітчизняних та російських дослідників В. Іноземцева, М. Колесова, Б. Парахонського, Г. Почевцова, А. Чухно. Проблемам комунікації, без якої міжнародні відносини не можливо уявити, приділяють увагу Ю. Хабермас, П. Бергер, С. Хантінгтон, Н. Луман, Х. Арендт та інші.

Основна частина

Починаючи з 80-х рр. ХХ століття в документах ООН та ЮНЕСКО почали з'являтися рішення з питань розвитку комунікацій та обміну інформацією. Зокрема, в 2002 році було прийнято Окінавську хартію глобального інформаційного суспільства, покликану регулювати міжнародні взаємовідносини в аспекті інформаційного простору. Незважаючи на зусилля світової спільноти, кількість проблем, що ви-

никають внаслідок інформаційної революції, постійно збільшується і стосуються вони кожної держави окремо і світового співтовариства зокрема. Інформаційна революція зменшила можливість урядів здійснювати контроль над інформацією, що отримується населенням. В Інтернеті кожен є одночасно і споживачем і виробником інформації.

Однією з важливих проблем сучасності є непропорційне використання можливостей інформаційних і технічних засобів розвинутими державами та державами, що розвиваються. Це проявляється в тому, що інформатизація, проникаючи в міжнародні відносини, сприяє формуванню нового інформаційно-політичного простору. І та держава, яка має більш розвинуту інформаційну структуру, має більше можливостей впливати на міжнародні відносини, внутрішньополітичну ситуацію, громадську думку та поведінку. Це стосується як державних структур, так і міжнародних утворень, що створюються в реальному, а діють у віртуальному просторі. Одні держави виявляються в ролі активної сторони, пропонуючи прийняти зразки політичних режимів, державного устрою, форми правління тощо, інші є пасивними і через інформаційну «відсталість» не можуть протистояти.

З іншої сторони, існують чинники, що впливають на розвиток інформаційних структур держав, що розвиваються: економічні, політичні (рівень стабільності в суспільстві, активність населення тощо), соціокультурні – традиції, звичаї тощо. І часто від цих чинників залежить чи зможе держава піти шляхом розвитку чи ні.

Якщо традиційно під експансією в політиці розуміли територіальні завоювання і встановлення військово-політичного впливу, то «сьогодні експансія – це безперервний полілінійний процес, націлений на множини об'єктів і тому в результаті зіткнення інтересів він породжує комплекс різнопланових конфліктів. Так звана «мирна» експансія здійснюється багатьма державами та їх утвореннями по відношенню один до одного одночасно, тому можна говорити про взаємопроникнення або про утворення комплексу взаємозалежностей та протиріч. ... В умовах інформаційного суспільства важливим аспектом геополітичної експансії є експансія в інформаційно-му просторі» [2, с. 207].

Отже, в умовах інформаційного суспільства, глобалізації інформаційних процесів актуальним постає питання достовірності отриманої інформації, яка виступає соціальним інструментом, за допомогою якого людство вибудовує практику буття і вирішує питання свого виживання. Відбувається переосмислення інформаційної природи самого суспільства. Від отриманої інформації залежить отримане знання, яке лежить в основі розвитку соціального буття людини, тобто просуває соціальну практику. Досліджуючи питання становлення глобального інформаційного суспільства, Ю. Кашлев слушно звертає увагу: «Результати дослідження інформаційної природи людського суспільства зводяться до загального висновку про те, що інформація і знання передаються по горизонталі – в масштабі міжнародної спільноти, і по вертикалі – між поколіннями, через біосоціомеханізм, незалежно від волі людини і є зага-

льнолюдським надбанням, елементом загальноцивілізаційної культури. Отже, всі члени планетарного співтовариства або суб'єкти міжнародного життя мають на них однакові права. Проблема реалізації цих прав, як і права загалом, має політичний характер і відображена в особливостях розвитку світового політичного процесу на сучасному етапі – в умовах глобалізації» [3].

Варто згадати, що в XXI столітті інформаційна зброя стає стратегічною і має більше значення, ніж ядерна. Ні для кого не секрет, що глобальні інформаційні мережі, що з'явилися в 90-х роках XX століття, на думку все того ж Ю. Кашлева, «це система міжнародних установ, через які здійснюється централізовано керований процес міжлюдської комунікації, формування та передачі інформації в глобальний обіг» [3]. Ці мережі виконують подвійні функції: комунікативну (як засіб спілкування) і інформативну (формування і ретрансляція інформації, що орієнтована та певні культурологічні цінності). Можна відмітити зростання довіри людей до інтернет-ресурсів: медійних порталів, пошукових систем, соціальних мереж, сайтів новин, блогосфери тощо. Найпопулярніші серед населення глобальні соціальні мережі Facebook, Twitter, YouTube використовуються як засіб впливу на аудиторію в ситуаціях політичних криз і нестабільності. Події «арабської весни» є прикладом того, як нестійка соціально-політична і економічна ситуація в державі може призвести до зміни влади. У всіх цих революціях молодь виходила на вулиці відгукуючись на «вкидання» інформації з Twitter і Facebook. З огляду на події такого характеру, важливість прогнозування можливої соціальної нестабільності в державі і попередження чи послаблення є на порядку денному більшості держав і світової спільноти загалом.

У сучасних реаліях політичні інтереси держави є однією з провідних тем, якою цікавляться користувачі інтернетом. І часто вони отримують ту інформацію, яка є вигідною для певних зацікавлених кіл, тому центральним постає питання достовірності та істинності отриманої інформації, адже часто відбувається свідомо підміна змісту явища його квазіформою, коли, при збереженні ідентичних зовнішніх ознак, явище набуває деструктивного змісту. Відбувається спрощення, примітивізація явища чи змісту, розрив між формою та змістом.

Сучасні засоби масової комунікації стають зброєю політичної влади, маніпуляторами громадською думкою, інструментом управління масовою свідомістю. Людина XXI століття живе у зміненому соціальному просторі. Фактором, що змінив цей простір є медійні комунікаційні технології. Чим до більшої кількості медійних комунікацій залучений соціальний суб'єкт, тим більш соціально значимим він є. Мережевий простір, створений у результаті взаємодії багатьох осіб, став невід'ємною частиною простору фізичного. Такий простір містить у собі як елементи класичного так і символічного просторів. Людина постійно перебуває між реальним і віртуальним світами.

Інтернет-простір поступово стає головною ареною в міжнародних відносинах, а одним з негативних аспектів цього процесу є втрата інформаційним суспі-

льством стабільності і його непрогнозованість. Осередки соціальної, економічної, політичної нестабільності із традиційно «ненадійних» регіонів (Близький Схід, Південно-Західна Азія) переміщуються в традиційно стабільні, яким вважалася Європа. Це пов'язано з глобалізацією, міграційним процесами, всезагальною економічною кризою. З'являється все більше груп населення, ображених на оточуючий «несправедливий» світ. Саме такі люди є основою неформальних утворень, рухів, які об'єднуються в соцмережах і готові в будь-який момент вийти на вулиці з актами протесту. За допомогою таких утворень здійснюються перевороти в державах, їх використовують у так званій теорії «керованого (контрольованого) хаосу». Вважаємо правомірною цитату Г. Почепцова, який говорить про те, що: «Будь-який серйозний соціальний перехід на кшталт революцій або квазі-революцій, до яких можна віднести кольорові, обов'язково має етап, який можна назвати хаосом. Це таке критичне становище системи, коли навіть малий вплив на неї може перевести її в інший стан. Тому доводячи ситуацію до хаотичної, можна дуже ймовірно отримати перехід, якого й шукали» [5]. Хаос створюється за рахунок пришвидження розвитку ситуації, зникає розуміння того, що відбувається, інститути влади перестають ефективно діяти. Україна за роки своєї незалежності вже декілька разів потрапляла у ситуацію «керованого хаосу».

Ще одна проблема, з якою стикається сучасне інформаційне суспільство – це множинність правд. За влучним висловом Г. Почепцова «Індустрія з виробництва правди стала індустрією з виробництва правди за бажанням. Якщо олігарх замовляє правду на своєму телеканалі, то проста людина може написати її в соціальній мережі. Споживач, отримуючи різні правди, не в змозі їх зрозуміти, тому він створює з них свою власну». Влада використовує прийом заміни правди на ту, яка є вигідною. Робиться акцент на одній зі сторін об'єкта або явища, про інші просто «забувають». Державна влада завжди використовувала медіа для посилення своєї ролі. Е. Тоффлер зауважував: «Держава – будь-яка держава – зайнята тим, щоб бути при владі. Чого би не вартувала економіка для решти людей, вона буде шукати шляхи для опанування останніх революційних змін в галузі комунікації, прагнучі використовувати їх в своїх цілях...» [5, с. 448].

Першим, хто зробив спробу ґрунтовно проаналізувати відносини влади і медіа, був Т. ван Дейк. Він говорив про те, що влада медіа є символічною і перекожливою, але вона не чинить впливу на фізичні дії. Т. ван Дейк підкреслює, «...що контроль над частиною процесу виробництва публічного дискурсу означає контроль над частиною його змісту, а отже, і непрямий контроль над суспільною свідомістю – можливо, і не безпосередньо над тим, що люди думають, але, принаймні, над тим, про що вони думають» [6, с. 15].

Також українська дослідниця Л. Ороховська, аналізуючи взаємодію мас-медіа і держави в інформаційну добу, приходять до висновку, що: «мас-медіа, будучи інструментальною складовою владних структур, конструюють реальність у їхніх інтересах, подаючи інформацію так, що вона набуває статусу реальної події» [7, с. 209]. Отже, інформація є тим фак-

тором, що впливає на зміну системи міжнародних відносин в XXI столітті, на стан його багатоплюсності. Світове співтовариство виходить на новий рівень міжнародних відносин – мегацивілізаційний, який характеризується збільшенням політичної ваги держав, що розвиваються в умовах інформаційного суспільства і глобалізації. Очевидним є той факт, що держави XXI століття діють в змінній інформаційній реальності. Змість традиційних показників державної міцці, таких як територія, населення, рівень економічного розвитку, чисельність і оснащеність збройних сил тощо, на перший план виступають показники так званої «м'якої сили»: технологічний потенціал держави, інформаційно-комунікативний потенціал, вплив на міжнародні організації, наявність ідейно-політичних важелів впливу тощо.

На думку Дж. Найя, автора поняття і однойменної праці «м'яка сила», до світових держав прийшло розуміння того, що в умовах глобального суспільства сильні протиріччя не можна розв'язати, спираючись лишень на «жорстку силу. Найдієвішим проявом «м'якої сили», як зауважує Дж. Най, є культура. Вчений пояснює різницю між жорсткою і м'якою силою через концепцію рівноваги «їнь» і «янь». Наприклад, в Іракській війні американська сторона отримала перемогу за допомогою жорсткої сили, але втратила колишній вплив в плані м'якої сили, вважає він. Дж. Най застерігає від однозначного трактування влади лишень як сили: «Розумна сила – це поєднання жорсткої сили для спонування та відплати з м'якою силою у вигляді переконання і привабливості» [8, с. 18], [9].

У сучасних дослідників інформаційні і віртуальні потоки викликають особливий інтерес, оскільки саме на них концентрувався основний інструментарій впливу на політику, економіку, соціальні сфери, а сьогодні і на військову сферу, оскільки сучасне людство намагається відійти від використання військових засобів і перемагати, не вбиваючи. Саме інформаційні потоки інтернету є привабливими для досягнення такої мети, завдяки легкості досягнення необхідного ефекту.

Висновок

Сучасні процеси інформатизації суспільства призводять до зміни структури влади і способів її досягнення та реалізації. Відбувається перерозподіл впливу на користь тих, хто управляє інформаційними потоками і ресурсами. Проблема використання інформації має багатовимірний характер: її можна аналізувати як глобальну, що впливає на тенденції політичного, соціально-економічного, науково-технічного, культурного розвитку світової спільноти. Отже, належне інформаційне забезпечення зовнішньої політики і міжнародних відносин за своїм значенням стоїть поряд з такими питаннями як нерозповсюдження ядерної зброї, заборона зброї масового знищення, боротьба з глобальним потеплінням тощо.

Інформація у XXI столітті стає одним з факторів, що визначає соціальні зміни в сучасному світі, а соціальна стабільність світової спільноти все більшою мірою залежить від правильного використання інформації саме там, де вона є необхідною.

Список літератури

1. Короткий оксфордський політичний словник / Пер. з англ.; За ред. І. Макліна, А. Макмілана. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2006. – 789 с.
2. Манойло А. В. Государственная информационная политика в особых условиях: монография / А. В. Манойло. – М.: МИФИ, 2003. – 388 с.
3. Кашлев Ю. Б. Становление глобального информационного общества и место России. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://evartist.narod.ru/text10/79.htm>
4. Почепцов Г. Сучасний світ зникнувся з новою технологією – «множинністю правд». [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ji-agazine.lviv.ua/2015/Pochepcov_Instrumentarij_haosu_v_hybrid_vijni.htm.

5. Тоффлер Э. Метаморфозы власти / Э. Тоффлер; пер. с англ. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. – 669 с.
6. Тён А. ван Дейк. Дискурс и власть: Репрезентация доминирования в языке и коммуникации / А. ван Дейк Тен; пер. с англ. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2013. – 344 с.
7. Ороховська Л. А. Медіакультура у дзеркалі філософії історії Монографія/Л. А. Ороховська. – К.: «Цунтродрук», 2015. – 332.
8. Най Дж. Будущее власти: Как стратегия умной силы меняет XXI век / С. Дж. Най младший; пер. с англ. В.Н. Верченко – М.: АСТ, 2014. – 438 с.
9. Почепцов Г. Истоки эстетизации. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/trends/1411978127/istoki_estetizatsii_informatsionnykh_virtualnykh_potokov/

Т.А. Пода

ИЗМЕНЕНИЕ СИСТЕМЫ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ ПОД ВЛИЯНИЕМ ИНФОРМАТИЗАЦИИ

В статье автор осуществляет анализ влияния информатизации на состояние современных международных отношений.

Ключевые слова: система международных отношений, власть, мягкая сила, информация, информационные потоки.

T. Poda

ALTERATION OF THE SYSTEM OF INTERNATIONAL RELATIONS UNDER THE INFLUENCE OF INFORMATIZATION

The article analyzes the impact of informatization on the state of international relations.

Key words: the system of international relations, power, soft power, information, information flows.

УДК 291. 11

О.М. Сідоркіна

ДУХОВНІСТЬ І СУСПІЛЬНА КРИЗА: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ

Національний авіаційний університет

Анотація. У статті розглядаються питання витоків і причин конфліктного прояву взаємодій у сучасному суспільстві, показується місце соціально-філософського підходу до аналізу кризових явищ у суспільстві та його духовній сфері.*Ключові слова:* духовний простір, духовна сфера, духовність, суспільна свідомість.**Вступ**

Сучасні процеси у духовній сфері людського суспільства як у глобальному, так і у регіональному вимірах спонукають до теоретичного переосмислення традиційних уявлень про культуру, цивілізацію, рушійні сили та направленість їх нього розвитку, співвідношення об'єктивних і суб'єктивних чинників їхньої динаміки, ролі в цих процесах духовної складової, менталітету, політичної свідомості, міфологем і міфотворчості, традицій, науково-технічного прогресу, засобів масової комунікації на тлі їхніх зростаючих можливостей.

Суперечливість, прихована та місцями відкрита конфліктність характеру комунікацій і взаємодій у сучасних суспільствах актуалізують пошук і використання соціально-філософських підходів та відповідного інструментарію аналізу цих суспільних феноменів.

Аналіз досліджень і публікацій

Питання взаємодій і комунікацій у різних типах структур є досить багатоаспектним, що знайшло своє відповідне відображення у науковій літературі. Той аспект, що нас цікавить, і присвячений особливостям сучасного етапу суспільного розвитку або прогнозованим ознакам нового інформаційного суспільства. У цьому відношенні описуються ті соціально-економічні та культурно-духовні процеси, закономірно притаманні їм, зокрема, у розрізі окремих сфер матеріальної і духовної діяльності (продуктив-

ні сили, виробничі відносини, наукове знання, юридичні аспекти життєдіяльності, політична свідомість, міфологеми, екологія, технічний прогрес, трансформація ролі релігії і релігійних інституцій загалом, нові явища масової культури тощо), а також указується на можливі кризи, що виникатимуть у процесі подальшого суспільного розвитку. Це роботи Дж. Белла В. Біблера, С. Кара-Мурзи, Ю. Полякова, Д. Проектора, Е. Тоффлера, А. Фурсова та багатьох інших [1; 2; 4; 7; 8; 10; 11].

Постановка завдання

Для більш глибокого розуміння окреслених питань залишається, на нашу думку, актуальним дослідження можливості та характеру специфічних криз і конфліктів, притаманних новим якісним станам сучасного суспільства та суспільств недалекого майбутнього. Специфічна «конфліктологія» сучасних духовних і соціальних процесів, що спиратиметься на соціально-філософську базу, дозволить краще зрозуміти витоки кризових ситуацій, завчасно виявити ці ситуації і вийти на конструктивні засади прогнозу й розробки заходів щодо їхнього попередження. Тому мета статті показати деякі особливості діалектики просторово-часової взаємодії в рамках культурного середовища та його важливість для наукового пізнання сучасних процесів, які відбуваються на певній території (з її культурним, духовним, ментальним та економічним простором).

Основна частина